

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу
ЛИТВИНОВА ЄВГЕНІЯ АНАТОЛІЙОВИЧА
на тему: «Трансформація інструментів фінансування потреб сталого розвитку
підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

1. Актуальність теми дослідження

Дослідження трансформування інструментів фінансування потреб сталого розвитку підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища є важливим науковим завданням, що зумовлене зміною парадигм функціонування сучасних економічних систем. Сучасний глобальний економічний простір характеризується зростанням рівня невизначеності, яка трансформується у складну, багаторівневу та нелінійну характеристику. Зазначені обставини впливають на логіку управлінських процесів на всіх рівнях та вимагають переосмислення ролі фінансових інструментів у забезпеченні життєздатності та довгострокового зростання суб'єктів господарювання. В умовах сучасних викликів, пов'язаних із соціально-економічними трансформаціями, воєнними діями та потребами повоєнного відновлення, традиційні підходи до залучення капіталу часто виявляються недостатньо ефективними, оскільки не враховують сучасні реалії, що формуються під впливом поширення цифрових технологій.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю опрацювання шляхів подолання негативних наслідків воєнних дій для реального сектору економіки, де фінансова стабілізація та відновлення виробничих потужностей стають пріоритетними завданнями. В таких умовах перед підприємствами постає завдання забезпечити доступ до фінансових ресурсів, підтримати свій сталий розвиток. Стале функціонування підприємств в умовах постійної невизначеності потребує формування фінансових моделей, які поєднують традиційні методи залучення капіталу із інноваційними цифровими інструментами. Цифровізація фінансового середовища при цьому не лише змінює способи взаємодії з фінансовими ринками, але й створює нові механізми акумуляції та розподілу ресурсів, що дозволяє оптимізувати витрати та знизити рівень асиметрії інформації. Але процес інтеграції цифрових інструментів потребує належного теоретико-методичного обґрунтування, оскільки відсутність чітких критеріїв їх фінансової та управлінської доцільності ускладнює прийняття виважених рішень менеджментом.

Важливого значення набуває проблематика фінансування потреб сталого розвитку через сучасні фінансові механізми та інструменти. Традиційні джерела фінансування, такі як банківське кредитування, часто обмежені вимогами до ліквідності та застави, що створює бар'єри для підприємств, які прагнуть до

інноваційного оновлення. На цьому тлі розширення використання ринкових інструментів, зокрема тих, що базуються на цифрових технологіях, відкриває додаткові можливості для мобілізації ресурсів. У дисертаційному дослідженні акцент зроблено на питаннях трансформації фінансових інструментів. Це сприятиме соціально-економічному відновленню та забезпеченню умов для довгострокового зростання, а також формуванню дієвих управлінських підходів до залучення фінансових ресурсів, із забезпеченням балансу між потребами підприємств у капіталі та вимогами сталості їх розвитку, що є ключовим фактором для успішного відновлення економіки в умовах сучасних викликів.

Із врахуванням викладеного, обрана тема є своєчасною, теоретично значущою та практично цінною, а її актуальність не викликає сумнівів.

2. Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження Євгенія Анатолійовича Литвинова на тему «Трансформація інструментів фінансування потреб сталого розвитку підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища» є органічним складником науково-дослідної діяльності, що проводиться в межах Державного біотехнологічного університету та кафедри фінансів, банківської справи та страхування. Робота узгоджується з пріоритетними напрямками наукових досліджень кафедри та реалізується у межах виконання кількох фундаментальних і прикладних науково-дослідних тем.

Зокрема, дослідження було виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт, що охоплюють проблематику фінансово-кредитного забезпечення господарської діяльності суб'єктів різних організаційно-правових форм та виробничої спрямованості. Зокрема, це:

- Тема «Теоретичні та методологічні засади фінансово-кредитного забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора» (ДР №0121U109406), у межах якої здобувачем було ґрунтовно опрацьовано напрями розвитку фінансових інновацій, зокрема в частині поширення використання інноваційних фінансових інструментів у зазначеній сфері.

- Тема «Фінансова архітектура і архітектоніка в умовах інноватизації та диджиталізації бізнес процесів» (ДР №0123U100366), під час реалізації якої автором було удосконалено фінансово-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

- Тема «Архітектура сталого розвитку: механізми економічної та фінансової інтеграції» (ДР №0124U001077), де автором були удосконалені методологічні підходи щодо застосування новітніх фінансових інструментів для досягнення цілей сталого розвитку.

Такий системний зв'язок дисертаційної роботи із програмами наукових досліджень підтверджує належний рівень наукової обґрунтованості дослідження та відповідність його результатів актуальним напрямкам розвитку економічної науки.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна дисертаційного дослідження Євгенія Анатолійовича Литвинова полягає у розробленні та обґрунтуванні комплексних теоретико-методологічних засад, спрямованих на трансформацію інструментарію фінансування потреб сталого розвитку підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища. Автор опрацьовує глибоке концептуальне переосмислення ролі фінансового ринку як механізму акумуляції та перерозподілу ресурсів, необхідних для досягнення цілей сталого розвитку в сучасних реаліях. Внеском у розвиток фінансової науки є обґрунтування автором необхідності інтеграції принципів ESG та цілей сталого розвитку ООН у традиційні фінансові стратегії підприємств, що спрямоване на сприяння підвищенню ефективності їх фінансової та господарської діяльності. В роботі вперше запропоновано трьохвекторну концептуальну модель трансформації фінансового ринку України та запропоновано авторське визначення терміну «зелені фінанси». Обґрунтовано підходи до адаптації інноваційних фінансових інструментів, зокрема тих, що базуються на технологіях смарт-контрактів, віртуалізації та токенизації активів, до потреб корпоративного сектору. Автор доводить, що використання децентралізованих мереж фінансів та криптовалютних технологій створює реальні можливості для спрощення процедур залучення капіталу та мінімізації транзакційних витрат, що має значення для забезпечення фінансової стійкості підприємств в умовах воєнних викликів та обмеженості доступу до класичних джерел фінансування.

Значна увага в дисертації приділена прикладним аспектам. Так, автором удосконалено методологічні підходи до оцінки фінансової ефективності впровадження інноваційних інструментів, що дозволяє суб'єктам господарювання приймати виважені управлінські рішення щодо вибору оптимальних джерел фінансування проєктів із позитивним екологічним та соціальним впливом. Заслужують на увагу результати, спрямовані на створення інституційних преференцій для соціально-відповідальних та «зелених» проєктів, що є важливим елементом формування стабільної фінансової архітектури.

Дисертант розмежовує традиційні та цифрові інструменти фінансування, доводячи доцільність їх паралельного використання для забезпечення диверсифікації джерел капіталу. Результати роботи базуються на ґрунтовному аналізі сучасних тенденцій функціонування фінансового ринку України та світових практик, що забезпечує високий рівень достовірності запропонованих теоретичних положень і прикладних рішень. Таким чином, науковий доробок автора не лише розширює існуючий понятійно-категоріальний апарат фінансової науки, але й пропонує дієвий інструментарій для вирішення завдань сталого розвитку вітчизняних підприємств у світлі сучасної фінансової інженерії.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення дисертаційного дослідження Євгенія Анатолійовича Литвинова полягає у розширенні та поглибленні наукових уявлень про механізми

фінансування потреб сталого розвитку підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища. Автор сформував цілісний теоретико-методологічний базис, який дозволяє ідентифікувати закономірності трансформації джерел залучення капіталу в сучасних економічних умовах. Вагомим теоретичним надбанням є систематизація підходів до розуміння фінансової архітектури, адаптованої до викликів сталого розвитку та вимог ESG-стандартів. У роботі обґрунтовано концептуальні засади застосування інноваційних цифрових інструментів фінансування, що сприяє розвитку фінансової науки у напрямі вивчення особливостей функціонування фінансових ринків та ролі технологічних інновацій у забезпеченні життєздатності бізнес-структур. Автором запропоновано комплексне бачення інтеграції класичних та цифрових методів акумуляції ресурсів, що дозволяє розглядати фінансове забезпечення як динамічну систему, здатну реагувати на зовнішні виклики.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в опрацюванні прикладного інструментарію, спрямованого на оптимізацію фінансових стратегій підприємств та підвищення ефективності залучення інвестиційних ресурсів. Автором сформульовано рекомендації щодо вибору джерел фінансування проєктів сталого розвитку, що дозволяє менеджменту суб'єктів господарювання приймати науково обґрунтовані рішення в умовах невизначеності.

Результати проведеного дослідження базуються на аналізі діяльності низки суб'єктів, що забезпечує репрезентативність отриманих висновків. Практична цінність розробок підтверджена їх успішним впровадженням у діяльність:

- Державного підприємства «Дослідне господарство Інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва» Національної академії аграрних наук України;
- Громадської організації «Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України»;
- АТ «Східно-Український банк «Грант».

Окремі результати також були впроваджені у Харківському національному економічному університеті ім. Семена Кузнеця, де використовуються дослідження щодо ідентифікації ризиків та в освітньому процесі Державного біотехнологічного університету, зокрема, у викладанні дисциплін, пов'язаних із управлінням фінансовими ресурсами та використанням технологій блокчейн і віртуальних активів.

Зазначене свідчить про високий рівень практичної спрямованості розроблених автором рекомендацій та їхню готовність до використання у фінансово-господарській діяльності підприємств різних галузей економіки.

5. Повнота викладення наукових положень у відкритому друці та апробація результатів дослідження

Основні наукові результати дисертаційного дослідження Євгенія Анатолійовича Литвинова знайшли належне відображення у наукових публікаціях, що підтверджує системність та послідовність опрацювання обраної проблематики. Загалом автором опубліковано одинадцять наукових праць, тематика яких повністю узгоджується зі змістом дисертації та розкриває її ключові аспекти. До переліку публікацій входить

одна стаття у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of Science, чотири статті у фахових наукових виданнях України, одна колективна монографія та п'ять тез доповідей на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг опублікованих матеріалів становить 6,25 ум. друк. арк., з яких здобувачеві належить 3,27 друк. арк. Така кількість та якість наукових праць свідчать про достатню апробацію основних положень роботи та відповідність вимогам, що висуваються до кваліфікаційних праць на здобуття ступеня доктора філософії.

6. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та пропозицій, що містяться у дисертації

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертаційному дослідженні Євгенія Анатолійовича Литвинова, характеризуються високим рівнем достовірності та належним науковим обґрунтуванням. Досягнення такого результату стало можливим завдяки комплексному використанню широкого спектра загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, які забезпечили системність аналізу об'єкта та предмета дослідження. Автор вдало поєднав теоретичний аналіз із прикладними аспектами, що дозволило сформувати цілісну картину процесів трансформації фінансових інструментів. Методологічну базу роботи становлять методи аналізу та синтезу, за допомогою яких здійснено критичне опрацювання наукових літературних джерел, що дало змогу сформувати надійний теоретичний фундамент для подальших розробок. Важливу роль у забезпеченні обґрунтованості висновків відіграли методи динаміки часових рядів, які уможливили виявлення закономірностей у розвитку фінансових ринків та механізмів фінансування.

Значна увага в дисертації приділена математико-статистичному моделюванню, що дозволило кількісно оцінити вплив різних факторів на ефективність. Використання засобів спеціалізованого статистичного комплексу програмного забезпечення R забезпечило високу точність обчислень та надійність отриманих результатів. Методи систематизації та узагальнення були використані автором для структурування характеристик та визначення взаємозв'язків між різними видами фінансування, що додатково підсилило аргументацію. Для візуалізації отриманих результатів та полегшення їх сприйняття автором застосовані графічні методи, які дозволяють простежити динаміку та структуру процесів. Окрім того, обґрунтованість висновків підкріплена сукупністю абстрактно-логічних методів, а також методами індукції та дедукції, що дозволило здійснити перехід від вивчення окремих аспектів функціонування фінансового середовища до узагальнюючих теоретичних положень.

Також варто зазначити, що дисертація базується на ґрунтовному аналізі фактичних даних, які відображають сучасний стан економіки України та особливості функціонування вітчизняних підприємств. Дотримання принципів академічної доброчесності підтверджено належним посиланням на ідеї, результати та тексти інших авторів, що свідчить про високу етичну культуру виконання роботи. Застосований автором методичний інструментарій дозволяє верифікувати отримані результати незалежно від здобувача, що є важливим показником якості наукового

дослідження. У цілому, логічна побудова дисертації, послідовність викладу матеріалу та системний підхід до вирішення поставлених завдань у поєднанні з використанням сучасних методів дослідження забезпечують високий ступінь достовірності та обґрунтованості всіх наукових положень і практичних рекомендацій, представлених у роботі.

7. Структура та зміст дисертації, завершеність та відповідність вимогам

Дисертаційна робота Євгенія Анатолійовича Литвинова на тему «Трансформація інструментів фінансування потреб сталого розвитку підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища» є самостійною, цілісною та завершеною науковою працею, яка за своїм змістом, рівнем виконання та науково-теоретичним підходом повністю відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних праць на здобуття ступеня доктора філософії. Робота структурована відповідно до усталеної логіки наукового дослідження, що забезпечує послідовність розкриття теми та обґрунтованість отриманих результатів.

Загальний обсяг дисертації становить 191 сторінку. Текст роботи логічно розподілений між вступом, трьома розділами, які охоплюють 12 підрозділів, висновками, списком використаних джерел та додатками. Вступна частина роботи чітко окреслює науковий апарат дослідження, зокрема об'єкт, предмет, мету та завдання. Перший розділ формує теоретико-методологічний фундамент, другий — забезпечує аналітичний контекст дослідження, а третій — містить прикладний інструментарій, спрямований на оптимізацію фінансової діяльності підприємств.

Зміст дисертації підкріплений належним ілюстративним матеріалом: робота містить 7 таблиць та 36 рисунків, що полегшують сприйняття викладених даних. Список використаних джерел охоплює 148 позицій, що свідчить про глибоке опрацювання автором наукової літератури, нормативної бази та аналітичних звітів. П'ять додатків, розміщених на шести сторінках, доповнюють основний матеріал та підтверджують практичну спрямованість роботи. Розподіл матеріалу між розділами є функціональним та забезпечує цілісність авторського бачення поставленої проблематики, що підтверджує відповідність дисертації встановленим вимогам.

8. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

У ході проведення аналізу рукопису дисертаційної роботи Євгенія Анатолійовича Литвинова, а також опублікованих здобувачем наукових праць, було здійснено перевірку на дотримання принципів академічної доброчесності. Згідно з наданими результатами перевірки тексту дисертації відповідним програмним забезпеченням на наявність текстових збігів, порушень академічної доброчесності не виявлено. Усі використані у дослідженні ідеї, результати, цитати та фрагменти текстів інших дослідників належним чином оформлені згідно з чинними вимогами цитування, що дозволяє чітко відмежувати власний внесок автора від запозичених положень. Дослідження виконане з дотриманням етичних та правових норм наукової діяльності.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Євгенія Анатолійовича Литвинова на тему «Трансформація інструментів фінансування потреб сталого розвитку підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища» характеризується високим рівнем наукового опрацювання, концептуальною цілісністю та належним методичним забезпеченням. Автор продемонстрував глибоке розуміння сучасних викликів, що стоять перед фінансовою наукою та практикою в умовах стрімкої цифровізації та соціально-економічних трансформацій. Водночас, з метою поглиблення аргументації та подальшого розвитку запропонованих ідей, доцільно звернути увагу на низку дискусійних положень.

Перше зауваження стосується методики оцінювання ефективності інноваційних фінансових інструментів. У роботі представлено ґрунтовний підхід до класифікації цифрових інструментів та їх використання підприємствами (с.40-43, с.69, с.125-132, с.162), проте подальше розширення переліку показників ефективності могло б надати більш повну картину їхнього впливу на фінансову стійкість. Зокрема, доцільно було б приділити більше уваги розробці інтегральних індикаторів, які б враховували не лише прямі економічні ефекти, але й опосередкований вплив на ESG-рейтинги підприємств у довгостроковій перспективі. Такий підхід дозволив би менеджменту більш об'єктивно оцінювати привабливість «зелених» та соціально орієнтованих інструментів фінансування у порівнянні з традиційними джерелами капіталу.

Друге зауваження стосується диференціації фінансових можливостей підприємств різного масштабу при впровадженні цифрових інструментів. У дисертації справедливо наголошено на специфіці функціонування корпоративного сектору, проте ступінь адаптації інновацій до потреб суб'єктів господарювання різних розмірів — від великих агрохолдингів до мікропідприємств — потребує детальнішої аналітичної диференціації. На нашу думку, розвиток роботи в напрямі розробки специфічних «дорожніх карт» для малих та середніх підприємств дозволив би зробити авторські рекомендації більш універсальними та доступними для широкого кола користувачів, враховуючи наявні бюджетні обмеження та різний рівень технологічної готовності суб'єктів.

Третє зауваження пов'язане з питанням регуляторного передбачення у сфері цифрових фінансів. Автор ґрунтовно досліджує поточне регуляторне середовище (с.47-48, с.50-57), проте динаміка технологічного розвитку часто випереджає нормотворчі процеси. Вважаємо за доцільне розширення дискусії щодо механізмів мінімізації «регуляторних розривів» для підприємств, які прагнуть використовувати блокчейн-технології та віртуальні активи. Зокрема, розробка пропозицій щодо створення пісочниць для фінансових інновацій у контексті сталого розвитку могла б стати суттєвим доповненням до практичного інструментарію роботи, дозволяючи бізнесу тестувати нові інструменти в умовах часткової регуляторної визначеності.

Четверте зауваження стосується аналітичного інструментарію оцінки результатів. Незважаючи на широке застосування математико-статистичних методів,

прикладну цінність дослідження можна було б підвищити шляхом включення елементів сценарного моделювання з урахуванням різних варіантів повоєнного відновлення. Розробка кількох варіативних сценаріїв залучення фінансових ресурсів, що базуються на зміні макроекономічних параметрів, дозволила б надати управлінням чіткіші орієнтири для прийняття рішень за умов високої невизначеності. Це не лише підсилило б аргументацію автора, але й надало роботі виразного прогностичного характеру.

П'яте зауваження стосується операційної деталізації алгоритмів інтеграції цифрових рішень у фінансову діяльність. Попри високу методологічну якість запропонованих підходів, подальша розробка деталізованих алгоритмів переходу від діагностики до практичного впровадження інструментів (наприклад, алгоритм вибору платформи для токенизації) значно спростила б завдання для практиків. Посилення уваги до витратної частини цифрових проєктів, зокрема витрат на перепідготовку кадрів та зміну внутрішніх процедур фінансового контролю, надало б можливість сформувати більш реалістичні бізнес-кейси для інвесторів та керівників підприємств.

Проте, зазначені зауваження мають уточнювальний та рекомендаційний характер. Вони не применшують загального позитивного враження, а лише окреслюють потенційні вектори для подальших наукових пошуків.

10. Загальний висновок

Дисертаційна робота Євгенія Анатолійовича Литвинова на тему «Трансформація інструментів фінансування потреб сталого розвитку підприємств в умовах цифровізації фінансового середовища» є самостійною, цілісною та завершеною науковою працею, у якій на належному теоретичному, методичному та прикладному рівнях вирішено важливе науково-прикладне завдання. Дослідження засновується на глибокому аналізі сучасних тенденцій функціонування фінансового ринку, враховує сучасні виклики, зумовлені цифровою трансформацією, та пропонує дієві шляхи забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в умовах глобальної невизначеності.

Автор продемонстрував володіння методологією наукового пошуку, вміння системно підходити до вирішення складних наукових проблем та здатність аргументовано обґрунтовувати власні наукові позиції. Дисертація характеризується логічною структурованістю, високим рівнем наукової обґрунтованості висновків, а також практичною цінністю запропонованих рекомендацій, які мають прикладне значення для реального сектору економіки. Наукова новизна роботи, змістовність отриманих результатів, належна апробація положень та відповідність роботи принципам академічної доброчесності засвідчують високий рівень кваліфікації здобувача.

За своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, повнотою розкриття теми, обґрунтованістю основних положень, а також практичною значущістю отриманих результатів, дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №14 від 12.01.2022

(у поточний редакції), із внесеними до нього змінами, а її автор, Литвинов Євгеній Анатолійович за результатами виконаного дослідження заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри менеджменту,

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Коптєва Г.М.

Підпис професора кафедри менеджменту

д.е.н., проф. Коптєвої Г.М. засвідчую

О. Керн